

liminio autem reversus dicebatur, qui ab hostibus captus ad patriam remeabat. Prælaud. Purch., *loc. cit.*

(34. Patria potestas neque divino, neque naturali, aut gentium jure inducta est, sed legibus Romanorum. Benedict. XIV, tom. II, constitut. incip. *Postremo mense*, § 9. (35. Ea ab imperatore Antonino ad omnes imperii Romani subditos ampliata est, et consequenter ad Judæorum nationem. Idem, *ibid.* (36. Et amittitur a parentibus, si liberos exponant, et abiciant. Idem, *ibid.* (37. Patria potestas residet apud patrem, non vero apud matrem. Idem, *ib.*, § 15. (38. Ut tamen infidelium filius licite baptizetur, sufficit, quod a matre ad baptismum offeratur, etiam dissentiente patre. Idem, *ib.*, § 16. (39. Patria potestas non officit, quin baptizetur filius adultus, sive adolescens, qui sponte baptismum petit. Id., *ib.*, § 36.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

(40. Jam in additionibus ad verbum *mater* dictum est, quod, inspecto jure naturæ, potestas in filios æque matri ac patri competit. Jure vero Romano competit solummodo patri, et quidem in immensum.

* Rationem affert Caius, ob quam jus patriæ potestatis solis masculis competat. « Nam feminarum liberos in familia earum non esse palam est; » (adeoque nec in potestate; in eos enim solos patriam acquirimus potestatem, qui in familia nostra nascuntur, aut per adoptionem nasci intelliguntur: » quia qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur. » Ita Caius, in l. 196, § 1, ff. *De verb. signif.* Quod si ex injusta conjunctione nascuntur, in nullius familia sunt, sed sunt suæ familiæ caput. *

(41. Num autem hodiernis moribus effectus omnes patriæ potestatis secundum jus Romanum obtineant, non inutilis est discussio. Confer tamen Stryk., *De usu modern. Pandect.*, lib. 1, tit. 6 per tot, qui rem pro dignitate tractat, confutatis Groenvegg., Gudelin., Bugnyon, aliisque tenentibus omnes patriæ potestatis effectus hodie cessasse.

* Diximus supra olim consuevisse jus patriæ potestatis acquiri in uxores, nurus et pronurus, quam ob rem non abs re erit, hic breviter indicare modos, quibus hæc patria potestas acquirebatur. Acquirebat nempe vir jura patriæ potestatis tribus modis: scilicet farre seu confarreatione, coemptione et usu. Estem habemus Ciceronem, in *Oratione pro Flacco*, cap. 24. Et ut a confarreatione incipiamus, Ulpianus inquit in *Fragm.*, tit. 9: « Farre convenitur in manum certis verbis, et testibus decem præsentibus, et solemnibus sacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibitus. » Hic confarreatione ritus antiquissimus fuit, et diu viguit, sed sensim exolevit, et jam Tiberii tempore raro frequentabatur. Tacit., *Annal.*, lib. iv, cap. 16.

Diutius viguit coemptio, quæ sine ullo sacrificio adhibitis verbis solemnibus, nec non ære et libra fiebat: scilicet per man-

ipationem. Pater enim filiam suam viro mancipabat, de qua mancipatione alibi. Mulier vice versa sibi virum, virique lares coemebat, qua de causa « Asses tres ad maritum veniens solebat afferre, atque unum, quem in manu tenebat, marito dare; alterum quem in pede habebat, in foco Larium familiarum ponere; tertium, quem in sacciperio condiderat, in compito vicinali resonare, » seu potius resignare. Ita Nonius, *De propriet.*, serm., lib. xii, cap. 50. Sacciperium erat crumena quædam, in qua reponeretur argentum. Quid autem *compitum vicinale*? Heinecius, *Antiquit. Rom.*, lib. 1, tit. 10, arbitratur, fuisse maceriam horti, in quo sponsa domum deducenda aliquandiu commorabatur: ita ut tertio illo nummo quasi aditum sibi in domum mariti patefaceret.

Denique usu in manum mariti mulier deveniebat, quæ cum sine confarreatione et coemptione nupsisset, postea a viro usucapiebatur, nimirum si tutore auctore (nam veteri jure mulieres in perpetua tutela erant, nec poterant nubere, nisi tutore auctore, ut infra) cum viro annum unum cofecerat, nec ante finem anni usurpatum iverat, id est tribus noctibus a viro non abfuerat; hæc enim absentia videbatur usurpatio, id est interruptio usus ac possessionis mariti. De hac re fusius Gell., *Noct. attic.*, lib. iii, cap. 2. Sicut in uxores nostras, sic et in nurus, pronurusque cum his modis in manum liberorum, quos in potestate habemus conveniunt, jus patriæ potestatis acquirimus. Sed hæc attingisse sufficiat, cum hæc veteri tantum jure obtinerent, et postea paulatim exoleverint; nam jure Justiniano nulla amplius uxor est in potestate mariti. *

ARTICULUS II,

De effectu patriæ potestatis.

Expenditur ex jure Romano patria potestas in liberos, eorumque bona, item potestas maritalis.

(1. Patria potestas Romanorum in liberos tanta jure antiquo erat, quanta dominorum in servos, liberique, respectu parentum non personæ habebantur, sed res, quarum dominium ex jure Quiritium parentes habebant. Hinc parentes eos directa actione in rem petere poterant, adjecta tamen hac causa ex jure Romano, ut videndum infra de rei vindicatione. Hujus potestatis duo sunt præcipui effectus, primus, ut pater de persona liberorum suorum posset tanquam de re sua ad arbitrium disponere, alter, ut quidquid liberi acquirerent, patri tanquam ex re sua profectum acquireretur.

(2. Quoad primum ex ipsius Romuli instituto pater potest jure suæ potestatis liberos in carcerem conjicere, flagris cædere, victos ad opus rusticum detinere, occidere, quin etiam eos vendere. Valerius Maximus ad hanc rem, lib. v, cap. 8, Cassii exemplum refert, qui judicio domestico filium verberari ac necari jussit; item Ful-

vii, qui filium in castra Catilinæ euntem necari imperavit. Similiter Quintilianus, declamat. 3, Fabii Eburni mentionem facit, qui filium impudicum, cognita causa, domi necavit. Hujus juris mentio est in lege xii Tabularum, tabula 4, c. 2. « Endo liberis jus vitæ, necis, venundandique potestas esto. » Videndus de hac re Dionys. Halicarnas., lib. ii, cap. 4, qui fuse hoc idem describit, et insuper addit discrimina, quæ intercedebant inter patriam potestatem, quæ exercebatur a Romanis, et eam, quæ apud cæteras gentes in usu erat. Non eo tamen porrigebatur hoc jus venundandi liberos, quod habebat pater, ut eos venundando, posset in servilem conditionem detrudere, verum salvis ingenuitatis, civilisque libertatis juribus, ei cui venundati erant, servire tenebantur. Hinc Constantinus: « Libertati a majoribus tantum impensum est, ut patribus, quibus jus vitæ in liberis, necisque potestas olim erat permissa, libertatem eripere non liceret: » l. 10, cod. *De patr. potest.* Ab hoc jure Numa eos liberos exceperat, qui, volente patre, uxores duxissent, ut refert idem Dionys. Halicar., *loc. cit.*

(3. Sed paulatim hoc jus venundandi filios exolevit, nec, præterquam in casu extremæ necessitatis, parentibus servatum est. Et quidem « qui contemplatione extremæ necessitatis, aut alimentorum gratia filios suos vindiderint, statui ingenuitatis eorum non præjudicant: homo enim liber nullo pretio æstimatur. Idem nec pignori ab his aut fiduciæ dari possunt, ex quo facti sciens creditor deportatur: operæ tamen eorum locari possunt. » Paul., *Recept. sentent.*, lib. v, tit. 1, § 1. Extra hunc casum necessitatis « liberos a parentibus neque venditionis, neque donationis titulo, neque pignoris jure, aut alio quolibet modo, nec sub prætextu ignorantie accipientis in alium transferri posse manifestissimi juris est: » l. 1, cod. *De patr. qui fil. suos.* Etiam in casu necessitatis Constantinus recens natorum duntaxat venditionem permittit. Ita ille: « Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque, victus causa filium, filiamve sanguinolentos (id est recens natos adhuc a matre rubentes) vendiderit, venditionem in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi ejus servitii habeat facultatem; liceat autem ipsi, qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cuilibet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere, modo si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipiū pro ejusmodi præstet. » l. 2, cod. *ead. tit.*

(4. Modum etiam accepit jus, quod pater habebat occidendi liberos, et quidquid in eos sæviendi. Nam divus Adrianus fertur, « cum in venatione filium suum quidam necaverat, qui novercam adulterabat, in insulam eum deportasse, quod latronis magis, quam patris jure eum interfecit. Nam patria potestas in pietate debet non atrocitate consistere. » l. 5, ff. *Ad legem Pompei.* Ante Adrianum « Divus Trajanus filium,

quem male contra pietatem pater afficiebat, coegit emancipare. » l. fin., ff. *Si a parente quis manumiss.* Deinde parentibus relicta est modica duntaxat castigatio liberorum. Si quid autem gravius commiserint, quod majori animadversione dignum esset, debet magistratus adiri, qui circa pœnam irrogandam obtemperabit, ut statuit Alexander, in l. iii, cod. *De patria potest.*, et l. 2, ff. ad leg. *Cornel. de Sicar.* Constantinus denique parricidii pœna puniri voluit, qui aliquem ex liberis occidisset. l. unic., cod. *De his, qui parent. vel lib. occid.*

(5. Alter effectus patriæ potestatis est, ut quidquid filius acquirat, non sibi, sed ei, in cujus potestate est, acquirat. Ab eo jure sub imperatoribus exceptum est peculium castrense, id est quidquid occasione militiæ liberi acquisivissent. Postea ad instar peculii Castrensis factum est quidquid ex professione liberalium studiorum, et quidquid in ecclesiæ militia acquisivissent, quod peculium dictum est quasi castrense. De utroque peculio alibi fusius actum est.

(6. Aliam peculii speciem introduxit Constantinus; voluit enim ut bonorum maternorum, quæ filio obvenirent, proprietas penes ipsum esset, usufructu tantum in his bonis patri servato. l. 1, cod. *De bon. matern.* Gratianus autem, Valentinianus, et Theodosius jus illud porrexerunt ad bona omnium cognatorum materni generis. l. 6, cod. Theod., *De bon. matern.* Idem jus postea ad lucra nuptialia et sponsalitia porrectum est legib. 1, 4, 5, cod., *De bon. quæ liberis.* Denique Justinianus hoc porrexit ad omnia, quæ liberi aliunde, quam ex re patris acquirerent. l. 6, eod. tit. Hoc peculium dictum est *adventitium*, et valde differt a castrensi, nam præterquam quod usufructus in eo est patri servatus, liberi de eo testari non possunt, sicut possunt de Castrensi, ut infra notabimus de *testamentis*, ubi expendendæ erunt personæ, quæ testamentum facere possunt, et bona, de quibus quis testari potest. Præterea cum pater emanciparet liberos, tertiam olim hujus peculii adventitii partem retinebat. Ex constitutione autem Justiniani dimidiam solum usufructus retinet partem d. l. 6, § 3, cod. *De bon. quæ liber.*

(7. Diximus, patrem usumfructum habere bonorum adventitiorum: hoc ita intelligendum est, nisi fuerit donatum quid sub ea lege, ne pater usumfructum haberet; quinimo ne administrationem quidem rerum sic donatarum pater habeat, si filius minor sit, sed is administrabit, quem donator designaverit, aut, si neminem designavit, is, quem prætor dederit curatorem. Novell. 117, cap. 1. Ex his liquet jus antiquum patri servatum esse in his duntaxat, quæ ab ipso patre ad liberos proficiscuntur, quod peculium profectitium dicitur.

(8. Quæ de potestate patris in liberos diximus, eadem de potestate mariti, quando hæc potestas in usu fuit, dicenda sunt. Sicut enim parentibus in liberos, ita maritis jus vitæ et necis in uxores, quæ in manum

ipsarum convenerant, competebat: iudicio domestico de facinoribus earum una cum ejus propinquis cognoscebant, ut discimus ex Dion. Halicar., lib. xi, cap. 4. Hujus juris vestigium aliquod videre est apud Tacit., *Annal.*, lib. xiii, cap. 32, ubi refertur quaedam Pomponia superstitionis externæ rea Plautii mariti suo iudicio permissa. Isque prisco instituto propinquis coram de capite, famaue conjugis cognovit, et insontem nuntiavit. Item quidquid habebant

PATRIARCHA.

SUMMARIUM.

1. Quid patriarchæ nomen, ad n. 2. — 3. De numero patriarcharum in Ecclesia Christi, et quid

(1. Patriarcha non dicitur is, qui sit *πατριᾶς ἑξάρχος*, id est *rector diœcesis*, quod Salmasio visum est; nec etiam *ἐπαρχία*, nec *πατρία* patriarchis nomen fecit, sed *πατρία*, hoc est *tribus, et familia*. Quis enim nesciat in saceris litteris eos, qui cujusque, aut tribus, aut familiæ principes erant, et quos Hebræi lingua sua *primos Patres* appellabant, a Græcis Interpretibus *πατριάρχαις*, fuisse, et *ἀρχιπατριῶτας* nuncupatos? Id sane ex veterum documentis compertum est, unde *I Paralip.* ix, legere est: *οἱ ἄρχοντες πατριῶν πατριάρχαι*.

(2. Primum igitur nomen illud datum est iis, a quibus populus Dei et propagatus est, et in lege tum naturali, tum Mosaica eruditus, deinde dum Christiana res adolesceret, Judaicæ sectæ principibus; erant enim post templi excidium, et Alexandriae, si Vopisco credimus, et Tiberiade, ut auctores sunt Origenes apud Hieronymum, et Epiphanius, Judæorum patriarchæ, quorum hæc jura fuisse memoriæ proditum est: a Judæis ubi essent, aurum coronatum per apostolos exigere; primates imponere provinciis; de litibus inter Judæos ortis cognoscere, eamque dignitatem hæreditario jure transmittere ad posterum. Hi duo patriarchæ, sed Alexandrinus potissimum, spectabiles, clarissimi et illustres ab imperatoribus interdum vocitati; donec anno Christi circiter 400, et a Theodosio Juniore in Oriente, et in Occidente ab Honorio potestas omnis sublata illis est, collectumque ab apostolis vectigal imperatoris ærario addictum.

(3. Ab illis Judæorum tum antiquis, tum recentioribus patriarchis in Ecclesiam vox illa *patriarchæ* deducta est; et ad illorum exemplum *patriarchæ* dicti sunt principes episcopi, earum in primis sedium, ex quibus ad cæteras Christiana religio propagata est, ut Romana, ut Antiochenæ, ut Alexandrinæ, quoniam inter Ecclesias olim, cur una alteri, aut præset, aut subesset, hæc maxima ratio fuit. Summa enim religione servatum est, ut quæ ab aliis primæ fidei semina susceperant, hæcillarum ductu regerentur, has illæ tanquam a se institutas suo sibi jure vindicarent. Hinc primatum et patriarcharum edita distinctio; inde Alexandria totius Ægypto præfuit, inde

illæ uxores, et bona earum quælibet, acquirantur viro dotis nomine, etc., in *Topic.*, lib. iv. Et hæc est origo domini dotis, quod marito competit. Vice versa uxor fiebat marito hæres sua, quasi loco filiæ. Hæc tamen omnia immutata sunt a juribus præcipue municipalibus, quæ cum varia sint ut plurimum, ita ea omittimus. In hoc omnes conveniunt, circa nempe dotes, et lucra dotalia in genere, cum in specie in hoc etiam varia sint pro varietate locorum*.

amplius notandum ad rem, ad n. 7. — Vide insuper *Additiones Casinenses*, v. *INDULGENTIA*, tom. IV, pag. 584.

Antiochenus Orienti, et Occidenti universo Romanus.

(4. Hisce tribus patriarchis duo aliquanto post, Hierosolymitanus et Constantinopolitanus, additi; illi tres Palæstinæ attributæ, huic tres diœceses, Pontica, Asiana et Thracica; ut quemadmodum corpus humanum quinque sensuum organis, ita Ecclesia quinque patriarcharum auctoritate et nutu regeretur. Iis tamen nec idem honor habitus est, nec idem jus fuit, ut patriarchæ dicerentur: « Desideratis nosse, » inquit Nicolaus I, « quot sint veraciter patriarchæ: veraciter sunt illi patriarchæ, qui sedes Apostolicas per successiones Pontificum obtinent... Romanam videlicet, Alexandrinam, Antiochenam... Constantinopolitanus autem, et Hierosolymitanus antistites, licet dicantur patriarchæ, non tantæ tamen auctoritatis, quantæ superiores existunt. »

(5. Duo ille, nisi falsus sum, requirit, ut quis, et dicatur, et sit verus patriarcha: unum, ut illius Sedes ab apostolis, vel eorum discipulis instituta sit; alterum, ut ipse vel uni præsit diœcesi, vel pluribus. Primum defuit Constantinopolitano præsuli, Hierosolymitano alterum. Integram obtinuit diœcesim patriarcha, tum Alexandrinus, tum Antiochenus; ille Ægyptum, hic Orientem; partem unius tantum Hierosolymitanus; multas simul et Constantinopolitanus, et Romanus, qui eo longe præstat cæteris, quod regat et plures diœceses, ut patriarcha, et universam Ecclesiam ut Summus Pontifex. Unde in Chalcedonensi synodo sancto Leoni acclamatum, Leoni patriarchæ. Licet ii quinque sæpe vocarentur patriarchæ, usus tamen obtinuit apud Græcos, posterioribus potissimum sæculis, si Balsamoni credimus, ut Pontifex Romanus sæpius diceretur Papa; Constantinopolitanus, patriarcha œcumenicus; Antiochenus, patriarcha; Alexandrinus, archiepiscopus. Horum quinque patriarcharum historiam qui nosse cupiat, præter Orientem Christianum P. Le Quien, adeat Bollandianorum opus, in quo Papebrochius Hierosolymitanorum, Sollerius Alexandrinorum, Boschius Antiochenorum, Cuperus Constantinopolitanorum patriarcharum historiam chronologicam dedit. Neque omisero histo-

riam Alexandrinorum patriarcharum a Renaudotio quoque editam fuisse.

(6. Non ita tamen peculiare fuit harum quinque Sedium episcopis *patriarchæ* nomen, quin aliis etiam interdum, sive primatibus, sive metropolitans, tum apud Græcos, tum apud Latinos delatum sit; eaque notione, et a Socrate, et a Justiniano in *Novellis* usurpatur; quorum ille diœceses Ponticam, Asianam, Thracicam, *πατριάρχαις*; hic vero illorum primates *πατριάρχαις ἐκείνης διοικήσεως* appellat, qui alludit, opinor, ad decretum illud Chalcedonensis synodi, quo jubentur *πατριάρχαι ἐκείνης διοικήσεως* unum, aut alterum sibi episcopum ex sua quisque diœcesi ad componendam fidei formulam asciscere. Idem de Armeniorum patriarchis dictum est, qui tamen, more apud aliquot Græcorum ecclesias recepto, *Catholici* vocari solent. Non eodem tamen illi jure, quo alii quinque, *patriarchæ* dicti sunt; quod Justinianus ipse tum ubique passim nos docet, tum maxime Novella 193, cap. 3: « Jubemus, inquit, ut archiepiscopi et patriarchæ, hoc est senioris Romæ, et Constantinopolis, et Alexandriae, et Theopolis, et Hierosolymorum, in ordinatione sua ea solum præbeant, quæ præberi mos est. » Illi etiam Gregorius Magnus consensisse videtur, dum de electione sua, ut moris erat, ad quatuor scribit *patriarchas*, præterea nemini.

(7. Apud Latinos *patriarchæ* nomen diu Romani episcopi proprium fuit; nobilium tandem civitatum metropolitani, quod tan-

dem quam apud Græcos, et rarius et serius factum est, *patriarchæ* appellati sunt, ut Nicetius Lugdunensis a Gregorio Turonensi, ut Honoratus Mediolanensis, et Paulinus Aquileiensis a Paulo Diacono, ut Rodolphus Bituricensis a Nicolao I. Suppressus tamen fuit an. 1755 a Benedicto XIV patriarchatus Aquileiensis, in duosque archiepiscopatus dissectus, alterum Utini, quæ Foro Julii Veneti princeps urbs est, alterum Goritiæ in Cæsarea ditone constitutum. Erepta tamen jam ab anno 1450 fuerat patriarchæ Aquileiensi Gradensis ecclesia, patriarchatus et ipsa nomine olim donata, atque a Nicolao V, Veneto episcopo cum patriarchæ titulo attributa. Novus quoque hoc sæculo patriarchatus in Occidente emersit, Ulyssiponensi sede in patriarchalem erecta. Cur vero nomen istud in Occidente aliis, quam Romano præsuli datum sit, duplex potissimum causa perhibetur: una, quod vim eandem huic voci subesse, quæ *archiepiscopi* vocabulo, crederetur; altera, quod Isidorus in Decretalibus fictitiis Pontificum epistolis, *patriarcham* et *primatem* confundere visus sit, dum jubet, ut, qui pluribus præest provinciis, is vel *primas* vel *patriarcha* appelletur. Eo tamen nomine illis metropolitans nihil aut potestatis, aut juris collatum est; quare non eadem eorum dignitas erat, quæ Græcorum quatuor, de quibus supra diximus: hi enim Romano Pontifici suberant tantum ut papæ; illi vero ut et papæ et patriarchæ.

PATRICIUS.

1. De dignitate et munis patriciatus pro temporum diversitate.

(1. Patriciatus alia aliis temporibus et ratio fuit, et dignitas; ejus triplicem, vel gradum, vel ætatem assignare licet. Prima a Romulo ad Augustum pertinet; altera ab Augusto ad Constantinum; tertia a Constantino ad octavi sæculi finem. De prima agunt, qui de Romanorum antiquitatibus agunt, ut Cantelius, *De Romana republica*, lib. iii, de secunda, et tertia hic disserendum.

(2. Augustus Cæsar jam senex, primum mensibus singulis senatores ascivit quindecim, quorum consilio in regenda publica re uteretur; deinde viginti, qui annui essent, a senatu petiit, ea conditione, ut quæ cum illis, cum consulibus, cum Tiberio, nepotibus, aliisque pro arbitrio evocandis, statuisset, ea proinde rata forent, ac si ab universo senatu essent decreta. Ii, quod et una cum principe de causis tum publicis, tum privatis cognoscerent, et soli in senatu dicerent sententiam, aliter ab aliis nuncupati sunt, *summi senatores, comites consistoriani, patricii*, quos Adrianus apud se habitare jussit; et Alexander Severus ad quinquaginta adhibuit in consilio, ut eorum sententiis senatusconsulta fierent.

(3. Ex his cuivis intelligere est, non institutam a Constantino patriciorum dignitatem, quod Zosimo visum est, sed multis

auctam honoribus, ita ut post cæsares, vel ante præfectos prætorio loci prærogativa iis data sit; nulla tamen illis præcipua potestas permissa est, nullaque attributa jurisdictionis; nisi quis forte ad regendas provincias mitteretur. Sed hic omnibus est a principe habitus honor, ut si bellum hostibus inferendum, si sancendum fœdus, si quid, quod ad publicam imperii rem spectaret, gerendum esset; quæ eorum mens, quid darent consilii, diligenter exquireret; tantique fuit patricium esse, ut non a Romanis solum ea dignitas, sed ab exteris etiam principibus fuerit vehementer appetita. Ita Theodorico Gothorum regi datam legimus a Zenone, a quo edictum illud perhibetur, ne quis deinceps legeretur in patricium, nisi qui prius consul fuisset, aut magister militum, aut præfectus, sive prætorio, sive urbi.

(4. Patriciis, aut Justiniani tempore, aut aliquanto post, et pauperum, et Ecclesie tuendæ cura demandata est, quod nos docet ea, quam refert Paulus Diaconus, creandi patricii formula. Ubi enim dignitatis illius candidatus imperatoris pedes, genu, osque ipsum erat deosculatus, ipsum tanquam adiutorem regendi imperii eo nomine ascisci moris erat, ut ecclesiis et pauperibus le-